

Warszawa, dnia 16 grudnia 2014 r.

KMP.571.76.2014.MKu

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Areszcie Śledczym w Bielsku-Białej
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), w dniach 8-10 października 2014 r., do Aresztu Śledczego w Bielsku-Białej (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem): Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji) oraz Przemysław Kazimirski i Marcin Kusy (prawnicy).

Pracownicy KMP sprawdzili na miejscu sposób traktowania osadzonych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z kpt. Ireneuszem Łaciakiem – zastępcą dyrektora Aresztu;
- dokonano oglądu pomieszczeń w tym m.in: celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, izby chorych, łaźni, sal widzeń;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z tymczasowo aresztowanymi, skazanymi oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- przeanalizowano wybraną dokumentację m.in. akta osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, decyzje dyrektora Aresztu dotyczące umieszczenia osadzonych w warunkach poniżej 3 m² przypadających na osadzonego, protokoły z odpraw kierownictwa jednostki.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza i urządzenia wielofunkcyjnego m.in. do pomiaru oświetlenia.

Pracownicy Mechanizmu poinformowali zastępcę dyrektora Aresztu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumentację, sporządzone na wniosek pracowników KMP informacje związane z funkcjonowaniem jednostki oraz wybrane przez wizytujących nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Charakterystyka jednostki

Pojemność Aresztu Śledczego w Bielsku-Białej wynosi 252 miejsca. W dniu 9 października 2014 r. faktycznie przebywało w niej 219 osadzonych: 30 tymczasowo aresztowanych, 174 skazanych, 11 skazanych, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie w innej sprawie oraz 4 ukaranych.

W jednostce funkcjonuje jeden oddział penitencjarny, w skład którego wchodzi cztery oddziały mieszkalne: oddział I, w którym zorganizowana została cela izolacyjna, cela zabezpieczająca oraz ambulatorium z izbą chorych, oddział II dla tymczasowo aresztowanych oraz oddział III dla skazanych pierwszy raz karanych i IV dla skazanych recydywistów. W oddziale III i IV znajdują się również cele dla osób tymczasowo aresztowanych.

3. Personel penitencjarny

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 12 osób – kierownik, 6 wychowawców, którzy mają przydzielone grupy wychowawcze, 1 wychowawca ds. postpenitencjarnych, 1 wychowawca ds. kulturalno-oświatowych oraz 2 psychologów, inspektor ds. zatrudnienia i bhp oraz instruktor. Średnia liczba osadzonych na wychowawcę wynosi 36 osób, z kolei na psychologa przypada 126 osadzonych, co w ocenie pracowników KMP należy ocenić pozytywnie.

Zgodnie z przekazaną wizytującym informacją psychologowie nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy.

Analiza dokumentacji dotyczącej szkoleń kadry Aresztu wykazała, iż funkcjonariusze działu penitencjarnego w 2013 oraz 2014 r. uczestniczyli łącznie w 18 szkoleniach wewnętrznych. Obejmowały one m.in. kwestie readaptacji skazanych, praw i obowiązków osadzonych, pomocy postpenitencjarnej, prowadzenia rozmów wychowawczych.

Dla funkcjonariuszy ochrony natomiast zorganizowano w 2013 r. 10 szkoleń wewnętrznych, a w bieżącym 13. Tematy poruszane na powyższych szkoleniach dotyczyły m.in. stosowania środków przymusu bezpośredniego, postępowania z osadzonymi objętymi szczególną ochroną, profilaktyki stresu, zdarzeń nadzwyczajnych, sposobu przeprowadzania kontroli osobistych.

Ponadto wybrani funkcjonariusze działu penitencjarnego oraz ochrony uczestniczyli w warsztatach profilaktyki stresu (2 osoby), ratownictwa przedmedycznego (23) oraz pierwszej pomocy (5).

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają powyższą ofertę szkoleniową i zalecają w tym miejscu objęcie większej liczby funkcjonariuszy, pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi, wskazanymi wyżej szkoleniami tj. z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej i profilaktyki stresu oraz zorganizowanie warsztatów w zakresie przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu oraz umiejętności psychospołecznych. Powyższe zalecenie uzasadniają Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

Zgodnie z przekazanymi informacjami w latach 2013-2014, do dnia wizytacji, nie były prowadzone postępowania karne wobec funkcjonariuszy i pracowników Aresztu związanych z realizowanymi przez nich czynnościami służbowymi. W analizowanym okresie były natomiast prowadzone dwa postępowania dyscyplinarne związane z podejrzeniem popełnienia przez funkcjonariusza SW czynu sprzecznego ze złożonym ślubowaniem oraz w sprawie niewykonania polecenia służbowego. Oba postępowania zostały umorzone.

4. Warunki bytowe

Jak wskazano w pkt 2 Raportu, w Areszcie wyodrębniono 4 oddziały mieszkalne. Wielkość cel jest zróżnicowana – od cel dwuosobowych do sześciuosobowych. Warunki bytowe panujące w celach należy określić jako bardzo dobre. W 2014 r. wszystkie zostały wyremontowane, odnowiono powierzchnię ich ścian, wymieniono oświetlenie. Do każdej z nich doprowadzona jest zimna woda, ciepła zaś jest dostępna w izbach chorych. Zgodnie z informacją zastępcy dyrektora AŚ, instalacja doprowadzająca do cel wodę ciepłą jest już zamontowana, zaś źródło podgrzewania wody stanowią będą kolektory słoneczne, których

montaż planowany jest w 2015 r. w ramach zadania „Budowa instalacji solarnej wraz z zabudową kotła gazowego kondensacyjnego w budynku AŚ w Bielsku-Białej”.

Wszystkie kąpiki sanitarne są trwale wydzielone i zabudowane na całej wysokości. Ich stan nie wzbudził wątpliwości wizytujących. Cele wyposażone są w nowy sprzęt kwaterunkowy, a łóżka piętrowe posiadają zabezpieczenia oraz drabinki umożliwiające dostęp na górny poziom. Wątpliwości wizytujących wzbudziła praktyka dostawiania dodatkowych łóżek do cel oraz wyposażanie cel w łóżka trzykondygnacyjne. W rezultacie cela przeznaczona np. dla 5 osadzonych posiada na wyposażeniu 6 łóżek. Zdaniem przedstawicieli KMP, efektem tej praktyki jest faktyczne zwiększenie przeznaczenia danej celi, a tym samym zmniejszenie powierzchni celi przypadającej na osadzonego. W opinii wizytujących dostawianie łóżek jest sytuacją wyjątkową i uzasadnioną wyłącznie przeludnieniem jednostki. W związku z tym, pracownicy Mechanizmu zalecają wyposażenie cel w liczbę łóżek zgodną z liczbą przeznaczenia celi. Wskazać w tym miejscu należy, iż szczególne zagrożenie, ze względu na swoją konstrukcję, stanowią 3 - kondygnacyjne łóżka. Podobnie jak Europejski Komitet Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT), w swoim sprawozdaniu z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w 2004 r. (CPT/Inf (2006)/11), przedstawiciele Mechanizmu zalecają usunięcie trzeciego poziomu z łóżek.

Stan materacy, ręczników i ścierek jest dobry. Osadzeni sami wskazywali, że nie mają trudności z wymianą ich na nowe, w przypadku gdy zachodzi taka potrzeba.

W każdej z wizytowanych cel panował ład i porządek. Wielkość okien umożliwia właściwe oświetlenie cel, wystarczające do czytania i pisania. Oświetlenie sztuczne działa sprawnie. Zainstalowane w celach gniazda elektryczne umożliwiają osadzonym korzystanie z odbiorników telewizyjnych.

Kąpiel osadzonych odbywa się dwa razy w tygodniu w dwóch łaźniach. Wizytujący zwrócili uwagę, iż nie zostały w nich wyodrębnione stanowiska prysznicowe. Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpeli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem

ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łazniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych. Podczas rozmów indywidualnych pojawiły się pojedyncze głosy o udostępnianiu osadzonym nieaktualnego cennika. W związku z tym, wizytujący zalecają zweryfikowanie tej informacji.

W Areszcie znajdują się 3 cele monitorowane (112 – izba chorych, 113 – cela mieszkalna, 114 – cela izolacyjna). W dniach wizytacji w celi monitorowanej przebywał osadzony, wobec którego wydana została decyzja o umieszczeniu w celi monitorowanej ze względów medycznych. Nie było natomiast przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego.

Wizytujący dokonali oglądu celi izolacyjnej oraz zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie ich wyposażenia. Jednakże analiza monitoringu z zastosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej wykazała, iż kamera zamontowana w przedsionku celi nie maskuje sfer intymnych osób korzystających z toalety. Wizytujący stoją na stanowisku, że sposób monitorowania pomieszczeń, w których osadzeni załatwiają potrzeby fizjologiczne powinien zapewniać intymność przy wykonywaniu tych czynności. Brak maskowania sfer intymnych powoduje, że warunek ten nie jest spełniony. Taki stan narusza zawarte w art. 4 § 1 k.k.w. zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego oraz zakaz poniżającego traktowania.

Na terenie Aresztu znajduje się 5 plac spacerowych, które wyposażone zostały w ławki i zadaszenia.

Osadzeni bardzo dobrze wypowiedali się na temat zapewnionych warunków bytowych. Nie wnosili też żadnych uwag na temat żywienia.

5. Dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808) zorganizowana w jednostce izba chorych jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością poruszających się na wózkach. Zamonotowano w niej poręcze przy toalecie, krzeselko składane oraz poręcze pod prysznicem. Jednocześnie należy zaznaczyć, że jest to jedyne miejsce w jednostce ułatwiające funkcjonowanie takim osobom, gdyż wejścia do pawilonów mieszkalnych, sal widzeń oraz pól spacerowych nie posiadają podjazdów i innych udogodnień (np. poręczy) umożliwiających przemieszczanie się osobom z niepełnosprawnością ruchową. Ich ewentualne przemieszczanie uzależnione jest od pomocy osób trzecich. Warto w tym miejscu podkreślić, iż pełna zależność od osób trzecich, wynikająca z braku udogodnień dla osób niepełnosprawnych, może przyczyniać się do zwiększenia poczucia dyskomfortu oraz frustracji u osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności pełnego dostosowania infrastruktury Aresztu do potrzeby osób z niepełnosprawnością.

6. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP oraz rozmów z osadzonymi wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego, jak i ochrony. Pojawiały się pojedyncze sygnały dotyczące zwracania się do osadzonych po nazwisku lub *na ty* przez funkcjonariuszy działu ochrony. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

Kontrole osobiste przeprowadzane są w wydzielonym, niemonitorowanym pomieszczeniu, w odpowiednio przygotowanym do tego miejscu.

W roku 2013 w jednostce zarejestrowano wpływ 156 skarg osób pozbawionych wolności, a w pierwszej połowie 2014 r. do dnia wizytacji - 80 skarg. Ich tematyka była różnorodna, dotyczyła m.in. nieprawidłowej opieki lekarskiej, traktowania przez funkcjonariuszy SW, przepustek. W 2014 r. nie wpłynęła żadna skarga na warunki bytowe w jednostce, podczas gdy w 2013 r. zarejestrowano 21 skarg w tym przedmiocie. Przyczyną tego stanu rzeczy był przeprowadzony remont Aresztu. W analizowanym okresie 2 skargi uznane zostały za zasadne (z 2013 r.) i dotyczyły odmowy przekazania zebranych środków finansowych na wybrany rachunek bankowy oraz postępowania z korespondencją.

W 2013 r. w Areszcie odnotowano 11 zdarzeń nadzwyczajnych z udziałem osadzonych. W liczbie tej zarejestrowano: 4 bójki/pobicia, 3 ujawnienia na terenie jednostki przedmiotu niedozwolonego lub niebezpiecznego, 2 napaści na funkcjonariusza SW lub pracownika, 1 znęcanie się nad osadzonym oraz 1 usiłowanie dokonania samobójstwa. W roku 2014 do dnia wizytacji odnotowane zostało 8 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym: 5 bójek lub pobić, 1 samowolne oddalenie się osadzonego w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta, 1 ujawnienie na terenie jednostki przedmiotu niedozwolonego lub niebezpiecznego oraz 1 usiłowanie dokonania samobójstwa.

W dniach wizytacji nie były stosowane żadne środki przymusu bezpośredniego.

Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniami z 2 przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce oraz prowadzoną, w związku z nimi, dokumentacją i nie wniósł zastrzeżeń w zakresie traktowania osób, wobec których środki były stosowane.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Zgodnie z przedstawionymi informacjami w okresie od 01.01.2013 r. do 03.10.2014 r. wymierzono 447 kar dyscyplinarnych. W większości przypadków wymierzano naganę (109) oraz udzielenie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres 3 miesięcy (53). Karę w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej wymierzono 18 razy. Podkreślić jednak należy, iż w 128 przypadkach dyrektor odstąpił od wymierzenia kary.

W tym samym okresie udzielono łącznie 1394 nagrody, w tym najczęściej było to zezwolenie na widzenie bez osoby dozorującej (368), pochwały (253), zezwolenie na dodatkowe widzenie (204) oraz zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (129).

Powyższe dane wskazują, iż w wizytowanej jednostce osadzeni zdecydowanie częściej są nagradzani niż karani, co przedstawiciele KMP oceniają pozytywnie.

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych, dotyczących analizowanego obszaru.

8. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Nr 68/2014 Dyrektora Aresztu Śledczego w Bielsku-Białej z dnia 9 czerwca 2014 r. w sprawie porządku wewnętrznego. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno oraz zredagowane w przejrzysty sposób. W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego były dostępne we wszystkich celach. Nadto w celi przejściowej znajdował się kodeks karny i regulamin organizacyjno-porządkowy. Jednostka dysponowała również aktualnymi egzemplarzami kodeksu karnego wykonawczego oraz tłumaczeniami regulaminu organizacyjno-porządkowego odbywania kary pozbawienia wolności na języki obce. Ponadto w bibliotece dostępne były orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Europejskie Reguły Więzienne oraz angielskie tłumaczenia międzynarodowych standardów pozbawienia wolności.

We wszystkich oddziałach mieszkalnych wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Z rozmów z osadzonymi wynika, iż o sposobie rozpatrzenia ich wniosków i próśb dowiadują się ustnie od wychowawców. Nadmienić należy, że zgodnie z regulacją § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 647), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust 2 ww. rozporządzenia). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich próśb.

Analiza decyzji dyrektora Aresztu o umieszczeniu osadzonych w celi monitorowanej wykazała, iż są oni informowani o jej wydaniu. Każda z wydanych w tym przedmiocie decyzji zawierała poświadczenie pozbawionego wolności o zapoznaniu się z jej treścią i przysługującym prawie wniesienia skargi do sądu penitencjarnego.

W dniu wizytacji w Areszcie przebywali cudzoziemcy (dane osobowe usunięto), którzy posługiwali się językiem polskim. Jednakże notatka z rozmowy wstępnej z (dane osobowe usunięto) nie zawiera adnotacji, w jakim języku ona się odbyła, co jest istotną informacją przy ocenie realizacji omawianego w tym punkcie prawa. Tymczasem notatka psychologa z dnia 11.08.2014 r. zawiera informację, „pomimo bariery językowej kontakt przebiega na zadowalającym poziomie”. Wskazać w tym miejscu należy, iż wymienieni osadzeni twierdzili, iż przy przyjęciu do jednostki otrzymali akty prawne przetłumaczone na ich język ojczysty, co wizytujący oceniają pozytywnie. Praktyka ta jest zgodna z regułą 30.1 Europejskich Reguł Więziennych, stwierdzającą, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym*. Co więcej, zgodnie z regułą 30.2 *więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji*. Niemniej jednak przedstawiciele Mechanizmu zalecają, aby w notatkach z rozmowy wstępnej z cudzoziemcem odnotowywać, jakim językiem osadzony się posługuje.

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W wizytowanej jednostce uprawnionymi do korzystania z rozmów telefonicznych są wyłącznie osoby skazane, we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 8⁰⁰ do 12⁰⁰ lub od 13⁰⁰ do 18⁰⁰. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć 10 minut. Łącznie do dyspozycji osadzonych zamontowano 7 aparatów samoinkasujących. W dniach wizytacji wszystkie były sprawne.

Osoby tymczasowo aresztowane nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c k.k.w. całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 kkw, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 25 listopada 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niekonstytucyjność art. 217 c k.k.w. (sygn. akt K54/13).

W odniesieniu do kwestii kontaktów ze światem zewnętrznym należy również zwrócić uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010 r.).

Z uzyskanych od administracji jednostki informacji wynika, że widzenia skazanych odbywają się we wtorki, piątki, niedziele oraz w dni ustawowo wolne od pracy i święta. Jednakże te ostatnie nie zostały wpisane w zasady udzielania widzeń w Areszcie określone w Porządku wewnętrznym. Zdaniem wizytujących prawo do

realizacji widzeń w święta i dni ustawowo wolne od pracy powinno zostać wprost uregulowane w wymienionym dokumencie.

W Areszcie zorganizowano salę widzeń umożliwiającą bezpośredni kontakt pod nadzorem funkcjonariusza, w której długi blat został podzielony na 7 stanowisk oddzielonych od siebie ścianami, osadzeni zaś siedzą po jego wewnętrznej stronie, rodziny odwiedzające zaś po stronie zewnętrznej. Ponadto jednostka posiada trzy stanowiska do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą.

W ocenie Rzecznika stosowanie wszelkich barier oddzielających osoby odwiedzające od skazanych korzystających z widzeń na zasadach określonych w art. 105a § 5 k.k.w., jest sprzeczne z treścią tego przepisu. Stanowi ponadto nadmierną i nieuzasadnioną dolegliwość i w związku z tym jest sprzeczne również z art. 4 § 2 k.k.w. mówiącym, iż karę pozbawienia wolności wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Rzecznik stoi na stanowisku, że wizyty powinny być zorganizowane w sposób, który pozwala więźniom na podtrzymanie i rozwijanie tak dalece jak to jest możliwe normalnych więzi rodzinnych, z możliwością bliskiego kontaktu.

Zgodnie z przedstawioną wizytującym dokumentacją, pismem z dnia 25.08.2014 r. nr D/O-073/1/2014/2356 dyrektor Aresztu przedstawił dyrektorowi Okręgowemu harmonogram prac związanych z dostosowaniem sal widzeń do warunków określonych art. 105a§5 k.k.w. wskazując czerwiec 2015 r. jako przewidywalny termin zakończenia prac. W związku z powyższym wizytujący zalecają realizowanie planu dotyczącego przebudowy sali widzeń.

Sala widzeń bezdozorowych objęta jest monitoringiem, który zgodnie z uzyskanymi informacjami, wyłączany jest na czas ich udzielania. Zdaniem wizytujących instalowanie kamer w tych pomieszczeniach stoi w sprzeczności z intencją, jaka przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu tę formę nagrody. Prawodawca wskazując, że jest to widzenie bez osoby dozoru, nakazał odstąpić od wymogu nadzoru nad skazanymi i osobami go odwiedzającymi, przyznając im większą swobodę i szerszy zakres prywatności podczas tego widzenia. Należy również zauważyć, że nagrodowy charakter tego rodzaju widzenia poprzedza ocena wychowawcy działu penitencjarnego, że w czasie widzenia skazany będzie przestrzegał porządku prawnego, zaś administracja jednostki penitencjarnej dysponuje instrumentami, które pozwalają na zdiagnozowanie skazanych mogących podejmować działania godzące w bezpieczeństwo jednostki. W związku z powyższym reprezentanci KMP zalecają demontaż kamery w tym pomieszczeniu bądź

każdorazowe jej zasłanianie podczas widzeń. W tym miejscu warto dodać, że proponowane rozwiązanie stosuje się już np. w Areszcie Śledczym w Poznaniu. W sytuacji, gdy nie zachodzi potrzeba monitorowania zachowania osadzonego w celi, urządzenia rejestrujące są wymontowywane, a kamery zaklejane nieprzeźroczystą taśmą, co zostało zweryfikowane w czasie wizytacji tej jednostki przez pracowników Biura w dniach 27-29 maja 2013 r.

Jednostka nie dysponuje pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 Kodeksu karnego wykonawczego nagrody uniemożliwia w praktyce udzielenie wspomnianej nagrody, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu należy więc zorganizować na terenie Aresztu odpowiednio wyposażone pomieszczenie do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudza pkt 3 rozdziału 13 Porządku wewnętrznego jednostki, który stwierdza „*do korespondencji urzędowej należy dołączyć prawidłowo wypełniony druk odbioru korespondencji*”. Kwestia ta była przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. We wskazanym piśmie Rzecznik wyjaśniał, iż odpowiednie regulacje w tej mierze zawarte są w art. 105 § 7 k.k.w. oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) [dalej regulamin kpw.] i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494) [dalej regulamin ta.]. W myśl pierwszego z przywołanych przepisów *skazany otrzymuje pisemne potwierdzenie odbioru w zakładzie karnym wysyłanej przez niego korespondencji urzędowej*. Regulamin kpw. i regulamin ta. zawierają w tej mierze tożsame w treści przepisy odpowiednio jedynie dostosowane do miejsca osadzenia i statusu wysyłającego korespondencję. Wskazane wyżej przepisy brzmią *przyjmujący w zakładzie karnym/areszcie śledczym korespondencję urzędową wysyłaną przez skazanego/tymczasowo aresztowanego wydaje nadawcy pisemne potwierdzenie jej odbioru oraz odnotowuje na kopercie datę odbioru*. Rzecznik zauważył, iż k.k.w. nie wskazuje kto ma wypełnić druk potwierdzenia odbioru korespondencji. Tej kwestii nie wyjaśnia również wprost zapis regulaminu kpw. i

regulaminu ta., jednak to na przyjmującym korespondencję (funkcjonariuszu) ciąży obowiązek wydania nadawcy pisemnego potwierdzenia jej odbioru, który nie jest w przepisach warunkowany tym, że osadzony dostarczy wypełniony druk potwierdzenia odbioru. Przyjmując zasadę racjonalności ustawodawcy, należy wskazać, iż obowiązek wydawania (a tym samym wypełniania potwierżeń) ciąży na przyjmującym korespondencję, bowiem w sytuacji przesyłania korespondencji poleconej osadzony wypełnia potwierdzenie nadania korespondencji. Oczywiście w przypadku korespondencji poleconej potwierdzenia nadania korespondencji dokonuje urząd pocztowy, ale trzeba mieć na uwadze, że jeżeli intencją prawodawcy byłoby również wprowadzenie tej zasady do § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. uczyniłby to wprost tak jak w § 16 ust. 4 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Trzeba zauważyć, że gdyby przepis był sformułowany w ten sposób, że funkcjonariusz „potwierdza” odbiór korespondencji to można by przyjąć interpretację Służby Więziennej, ale ponieważ funkcjonariusz ma obowiązek „wydać” potwierdzenie odbioru korespondencji nie może tego uzależniać od przedłożenia mu wypełnionego potwierdzenia odbioru korespondencji. W ocenie RPO - w świetle obecnie obowiązujących przepisów - dopuszczalna jest jedynie sytuacja gdy osadzony dobrowolnie wypełnia druk potwierdzenia odbioru korespondencji i zgłasza się do funkcjonariusza, który po sprawdzeniu danych wydaje potwierdzenie przyjęcia korespondencji urzędowej. Należy przyjąć jednak, iż w sytuacji, gdy osadzony nie ma wypełnionego druku odbioru korespondencji a jednak chce dokonać wysyłki, przyjmujący korespondencję ma obowiązek wydać nadawcy potwierdzenie jej odbioru. W odpowiedzi Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, iż przyjęta regulacja cyt. „wydaje się nie naruszać zasad postępowania” określonych w § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Dalej poinformował Dyrektor Generalny mając na względzie zasady przejrzystości prawa CZSW opracował projekt nowelizacji regulaminu kpw. i regulaminu ta., proponując przyjęcie trybu wypełniania druku potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej analogicznego jak w przypadku wypełniania druku potwierdzenia odbioru przesyłki poleconej, który reguluje § 16 ust. 4 regulaminu kpw. Podobne stanowisko zajął Minister Sprawiedliwości, który w piśmie nr DWOIP-I-072/13/13/8 stwierdził, że w świetle obowiązujących przepisów brak jest podstaw do żądania od osadzonych wypełniania druku nadania korespondencji.

Tym samym praktyka Służby Więziennej w tej mierze, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącemu funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji nie jest

prawidłowa i do czasu zmiany przepisów, o których wspomniał Dyrektor Generalny, nie może być kontynuowana.

10. Prawo do ochrony zdrowia

W skład personelu medycznego zatrudnionego w Areszcie wchodzi 2 lekarzy zatrudnionych na podstawie umowy o pracę (psychiatra i stomatolog), 3 lekarzy zatrudnionych na podstawie kontraktów (dermatolog-wenerolog oraz 2 internistów) oraz 5 pielęgniarek. Przyjęcia wymienionych wyżej lekarzy odbywają się od poniedziałku do soboty w różnych przedziałach czasowych. W przypadku wystąpienia potrzeby konsultacji lekarzy innych specjalizacji, osadzeni przewożeni są do służby zdrowia poza jednostkę.

Areszt boryka się z problemem wakatu na stanowisku kierownika ambulatorium, na co zwrócił uwagę sędzia penitencjarny w protokole z wizytacji AŚ w dniu 19.12.2012 r., zalecając równocześnie podejmowanie dalszych starań zmierzających do pełnej obsady stanowisk w Więziennej Służbie Zdrowia. Również zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, rozumiejących trudności administracji jednostki w zatrudnieniu lekarzy sytuacja ta powinna zostać zmieniona.

Badania lekarskie skazanych odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich jest niezgodna z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niezgodność przywołanego przepisu z Konstytucją RP (sygn. akt K22/10). Standardy międzynarodowe także zawierają zalecenie, aby poufność badań lekarskich przeprowadzanych w zakładzie karnym była zagwarantowana i respektowana na takich samych zasadach jak w powszechnym systemie opieki zdrowotnej (art. 13 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). Wizytujący zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba, że lekarz zgłosi taką potrzebę.

W czasie wizytacji przedstawiciele KMP stwierdzili także nieprawidłowości w zakresie przeprowadzania przyjęć pacjentów przy drzwiach otwartych. Wizytujący

przypominają, iż badania lekarskie powinny odbywać się w warunkach gwarantujących poszanowanie prywatności i tajemnicy lekarskiej. W związku z powyższym zaobserwowana praktyka winna być zaprzestana.

11. Oddziaływania kulturano-oświatowe i sportowe

Zaplecze do zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych stanowią 3 świetlice oddziałowe oraz 2 świetlice centralne. Każda świetlica oddziałowa wyposażona jest w stół do tenisa, telewizor oraz piłkarzyki dostarczane rotacyjnie na poszczególne świetlice. Nadto zajęcia świetlicowe realizowane są w formie kół zainteresowań (plastyczne, modelarskie, filmowe), programów resocjalizacyjnych, turniejów tenisa stołowego oraz szachowych, pogadanek wychowawczych oraz spotkań z przedstawicielami różnych instytucji.

Osadzeni mają możliwość korzystania z wypożyczalni książek (6589 pozycji). Ponadto Areszt prowadzi prenumeratę gazet: „Rzeczpospolita”, „Polityka” oraz „Auto Świat” oraz otrzymuje egzemplarze gazety „Kurier Radia Bielsko” oraz „Sport” z tzw. zwrotów. Wszystkie egzemplarze wydawane są na świetlice poszczególnych oddziałów. W dniach wizytacji gazety były również dostępne w celi przejściowej.

W radiowęźle, poza ogólnopolskimi rozgłościami radiowymi, emitowane są cykliczne audycje własne („Psycholog radzi”, „Godzina dla zdrowia”, „Dlaczego palenie jest szkodliwe”, „O radzeniu sobie z przygnębieniem”). Warto podkreślić w tym miejscu, iż w ramach audycji transmitowany jest również kurs języka angielskiego oraz organizowana jest publiczna lektura książek.

W ramach oddziaływań penitencjarnych realizowanych jest dużo programów readaptacji społecznej. W 2013 r. zrealizowano ich 28, w których udział wzięło 646 osadzonych. W 2014 r. do dnia wizytacji w 15 programach uczestniczyło 253 osadzonych. Ich tematyka ukierunkowana była m.in. na zapobieganie uzależnieniom, wywołanie dysonansu poznawczego i refleksji w odniesieniu do własnego świata wartości, zapobieganie wycofania z roli ojca, poprawę relacji wewnątrz rodziny, wzbudzanie zainteresowania czytaniem, rozwój osobowości.

Podkreślenia wymaga również duża liczba podmiotów (17), które na podstawie porozumienia z Aresztem, prowadzą działalność z osadzonymi.

Liczba osadzonych, którzy uczestniczyli w zajęciach kulturalno-oświatowych poza terenem aresztu w 2014 roku wynosiła 5, zaś w 2013 – 12.

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają ofertę zajęć k-o organizowanych w jednostce, szczególnie fakt uwzględniania osób tymczasowo aresztowanych w programach readaptacji społecznej. Niemniej jednak należy stale dążyć do zwiększania oferty zajęć dla osadzonych prowadzonych poza celą mieszkalną, zgodnie bowiem z zaleceniami CPT, zarówno skazanym, jak i tymczasowo aresztowanym należy zapewnić możliwość spędzania rozsądnej części dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowanej w celowe zajęcia o różnym charakterze. [por. § 84 *Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 26 November to 8 December 2009* CPT/Inf (2011) 20].

12. Zatrudnienie

W dniach wizytacji odpłatnie na rzecz jednostki pracowało 11 osadzonych, zatrudnionych na 9 etatach. Osadzeni ci wykonują prace w warsztatach naprawczych, kuchni więziennej, magazynach, bibliotece oraz fryzjerni.

W formie nieodpłatnej, w ramach art. 123a§1 kkw (do 90 godzin miesięcznie), Areszt zatrudniał 12 osadzonych, wykonujących prace polegające na utrzymaniu czystości w oddziałach mieszkalnych oraz przy wydawaniu posiłków. Na podstawie art. 123a§2 kkw. w dniach wizytacji pracowało 11 osadzonych.

Zatrudnienie zewnętrzne prowadzone było w formie skierowania do pracy na podstawie umów zawartych pomiędzy dyrektorem jednostki i kontrahentem zewnętrznym: (*dane usunięto*), który zatrudniał 5 osadzonych oraz Miejskim Zarządem Oświaty zatrudniającym 3 osadzonych.

Do dnia 30.06.2014 przy pracach charytatywnych na rzecz domów pomocy społecznej pracowało 2 skazanych.

W 2013 r. w wizytowanym Areszcie zorganizowane zostały 2 kursy przyuczające do zawodu fryzjera męskiego oraz technologa robót wykończeniowych (posadzkarz), w których łącznie wzięło udział 14 uczestników.

13. Prawo do praktyk religijnych

W działalności duszpasterskiej na terenie Aresztu biorą udział przedstawiciele Kościoła Rzymskokatolickiego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Świadków Jehowy oraz Kościoła Zielonoświątkowego.

Z uzyskanych informacji wynika, że msze święte odprawiane są dwa razy w tygodniu. Ponadto kapelan katolicki prowadzi posługę spotkań indywidualnych. W ramach programu integracji rodzin w Wielkanoc odprawił mszę świętą dla skazanych i ich bliskich.

Posługi przedstawicieli innych wyznań realizowane są w postaci cotygodniowych spotkań grupowych, bądź indywidualnych.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszali uwag odnośnie realizacji tego prawa w jednostce.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Bielsku-Białej

1. przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność niewykonyjącego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy,
2. monitorowanie przedsionka celi zabezpieczającej w sposób zapewniający intymność osadzonemu wykonującemu czynności fizjologiczne,
3. wyposażenie cel w liczbę łóżek zgodną z przeznaczeniem celi,
4. zdemontowanie trzeciej kondygnacji w łózkach,
5. kontynuowanie działań zmierzających do podłączenia ciepłej wody do cel,
6. wyodrębnienie w łazniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się,
7. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych.
8. zapewnienie psychologom regularnej superwizji,
9. objęcie ofertą szkoleniową większej liczby funkcjonariuszy działów penitencjarnego i ochrony (pkt 3 niniejszego Raportu),
10. pełne dostosowanie infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych w planowanych remontach i modernizacjach,

11. odnotowywanie w notatce z rozmowy wstępnej z obcokrajowcem informacji o języku, jakim osadzony się posługuje,
12. usunięcie/przysłonięcie kamery monitorującej z sali przeznaczonej do widzeń bez osoby dozorującej,
13. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.
14. kontynuowanie działań zmierzających do zatrudnienia kierownika ambulatorium,
15. uregulowanie w Porządku wewnętrznym prawa do realizowania widzeń w święta i dni ustawowo wolne od pracy,
16. przebudowę sali widzeń zgodnie z planami remontowymi,
17. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia skarg, próśb i wniosków,
18. wypełnianie druków potwierdzenia nadania korespondencji urzędowej przez funkcjonariusza przyjmującego korespondencję oraz stosowną zmianę zapisu w Porządku wewnętrznym w tym przedmiocie,
19. zweryfikowanie informacji o udostępnianiu osadzonym nieaktualnego cennika towarów.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.